

совська // Національний університет Львівська політехніка. – 2011. – С. 277–281.

5. Галелюк, М. М. Механізми забезпечення конкурентоспроможності підприємства на основі технологічних та товарних інновацій [Текст] / М. М. Галелюк // Економічний вісник Донбасу. – 2007. – № 3. – С. 153–154.

6. Забезпечення конкурентоспроможності промислових підприємств на базі інноваційного розвитку [Текст]: монографія / за ред. О. С. Галушко. – Д.: Національний гірничий університет, 2012. – 212 с.

7. Багрова, І. В. Складові та фактори конкурентоспроможності [Текст] / І. В. Багрова, О. Г. Неведова // Вісник економічної науки України. – 2007. – № 1. – С. 11–16.

8. Драган, О. І. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теоретичні аспекти [Текст]: монографія / О. І. Драган. – К.: ДАКККіМ, 2006. – 160 с.

9. Літвінова, Ю. О. Проблеми забезпечення конкурентоспроможності підприємства в сучасних умовах [Текст] / Ю. О. Літвінова // Управління розвитком. – 2012. – № 9. – С. 35–37.

#### References

1. Global'na konkurentospromozhnist'. Metodologija rejtingu. The Global Competitiveness Report 2014–2015. Available at: <http://www.vigorconsult.ru/resources/global-competitiveness/>

2. Kozlovskij, I. V. (2010). Tehnologichna konkurentospromozhnist' ta її znachennja dlja ekonomiki Ukraïni. Institut ekonomiki i prognozuvannja NANU, 5, 123–126.

3. Lisovs'ka, L. S., Lushhak, N. S. (2010). Analiz shljahiv pidvishhennja tehnologichnoï konkurentospromozhnosti Ukraïni. L'vivs'ka politehnika, 4, 232–234.

4. Rachins'ka, G. V., Lisovs'ka, L. S. (2011). Ocinjuvannja rivnja tehnologichnogo rozvitku pidpriemstv. Nacional'nij universitet L'vivs'ka politehnika, 277–281.

5. Galeljuk, M. M. (2007). Mehanizmi zabezpechennja konkurentospromozhnosti pidpriemstva na osnovi tehnologichnih ta tovarnih innovacij. Ekonomichnij visnik Donbasu, 3, 153–154.

6. Galushko, O. S. (Ed.) (2012). Zabezpechennja konkurentospromozhnosti promislivih pidpriemstv na bazi innovacijnogo rozvitku. Donetsk: Nacional'nij gimichij universitet, 212.

7. Bagrova, I. V., Nefedova, O. G. (2007). Skladovi ta faktori konkurentospromozhnosti. Visnik ekonomichnoï nauki Ukrainy, 1, 11–16.

8. Dragan, O. I. (2006). Upravlinnja konkurentospromozhnistju pidpriemstv: teoretichni aspekti. Kyiv: DAKKKiM, 160.

9. Litvinova, Ju. O. (2012). Problemi zabezpechennja konkurentospromozhnosti pidpriemstva v suchasnih umovah. Upravlinnja rozvitkom, 9, 35–37.

*Дата надходження рукопису 18.08.2015*

**Плахотнік Олена Олександрівна**, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та організації виробництва, Дніпродзержинський державний технічний університет, вул. Дніпробудівська, 2, м. Дніпродзержинськ, Дніпропетровська область, Україна, 51918  
E-mail: plahotnik\_elena@ua.fm

УДК 334.735

DOI: 10.15587/2313-8416.2015.49161

## ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПРИРОДИ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ

© А. І. Мілька

*У статті розглянуто сутність кооперації та кооперативу, підходи до розгляду цих понять, а також важливість соціальної та економічної складової на різних етапах розвитку кооперативного руху та теорії кооперації. Розглянуто і досліджено думки вчених, щодо неприбуткової природи кооперативу. На основі проведеного дослідження виділено основні концептуальні положення кооперації та запропоновано авторське визначення споживчої кооперації*

**Ключові слова:** кооператив, кооперація, неприбуткова природа кооперативу, споживча кооперація, кооперативний рух, організація

*The essence of cooperation and cooperative approaches to address these concepts and the importance of social and economic component at different stages of development of the cooperative movement and the theory of cooperation are described in the article. Opinions of the scientists about the non-profit nature of the cooperative are considered and researched. Based on the study the main conceptual provisions of cooperation are highlighted and proposed the author's definition of consumer cooperatives is proposed on the basis of the research*

**Keywords:** cooperative, cooperation, non-profit nature of the cooperative, consumer cooperation, cooperative movement, organization

### 1. Вступ

На нинішньому етапі розвитку суспільства та структурних змін в економіці виникають все більш серйозні виклики, що вимагають формування нових

підходів до господарювання. У цьому зв'язку важливе значення мають дослідження багатого досвіду кооперативних організацій. Як показує історичний досвід, саме вони в умовах економічної нестабіль-

ності, й особливо у період економічних криз, виконують важливу соціально-економічну місію: надають своїм членам необхідні послуги, орієнтовані на підвищення ефективності малого і середнього бізнесу, на покращення життєвого рівня населення. Споживча кооперація має значні переваги у порівнянні з іншими формами господарювання. Кооперативні переваги обумовлені поєднанням особистої ініціативи з суспільним характером праці. Кооперація є формою самоорганізації населення, втілюючи в життя глибоко закладений в людині інстинкт суспільності, соціальності.

## 2. Постановка проблеми

В даний час, зважаючи на структурні перетворення в світовій та вітчизняній економіці, в середовищі науковців та практиків зростає інтерес до кооперативного руху як інструменту підвищення ефективності та конкурентоспроможності бізнесу, підвищення соціального рівня населення. У зв'язку з цим постає проблема більш детального розгляду сутності кооперації та кооперативу, підходів до розгляду цих понять, а також важливість соціальної та економічної складової на різних етапах розвитку кооперативного руху та теорії кооперації, що і є метою дослідження даної статті.

## 3. Огляд літератури

Проблеми кооперації в своїх роботах висвітлювали такі відомі вчені як Р. Оуен, Ш. Фур'є, Ф. Райффайзен, М. І. Туган-Барановський, В. Ф. Тотомянц, А. В. Чайнов, М. В. Левитський, яких можна назвати основоположниками кооперативного руху та теорії кооперації [1]. Такі вчені як, зокрема Р. Оуен, Ш. Фур'є, М. Левитський не лише теоретично обґрунтували кооперацію як форму суспільного розвитку, але здійснили й перші експерименти на практиці. Значний внесок у розробку теорії й організаційних принципів кооперації внесли також учені й кооперативні діячі початку ХХ ст. – О. Анціферов, М. Хейсін, С. Бородаєвський, М. Гібнер, С. Прокопович, К. Пажитнов, М. Попов, Б. Мартос, А. І. Чупров та ін. [2].

Серед провідних вчених сучасності, роботи яких присвячені дослідженню теоретичних та практичних засад кооперації, слід назвати В. Гончаренка, А. Пантелеймоненка, В. Зіновчука, Г. Черевка, С. Гелея, Г. Скляра, С. Бабенка, М. Алімана, В. Апопія, І. Вахітова, Ю. Гавриленка, А. Крашеніннікова, І. Лукінова, І. Маркіної, В. Семчика, О. Фрідмана, Ф. Хміля та ін. [3].

Вчені, що досліджували теоретичні аспекти кооперації, науково обґрунтували подвійний характер її природи, який полягає в єдності економічного і соціального, у їх взаємозв'язку і взаємообумовленості. М. І. Туган-Барановський порівнював ці два аспекти кооперації з «душею» і «тілом» будь-якого кооперативу [4]. Тіло кооперативу – це його господарська діяльність та інтереси і принципи, що з неї випливають: розширення обсягів діяльності, досягнення найкращих фінансових результатів, запозятливість, ризик, конкурентна бороть-

ба, завоювання ринку. Душа кооперативу полягає в його соціальній місії, в реалізації кооперативних принципів і цінностей, в кооперативній ідеології. Саме душею продиктовані такі принципи дій кооператорів як єднання, солідарність, безкорисливість, небайдужість до бід людей, готовність надавати допомогу тим, хто має потребу, піклування про моральність і духовність [4].

## 4. Дослідження теоретичних та історичних засад формування соціально-економічної природи споживчої кооперації

Для забезпечення поставлених цілей діяльності кооперативу одним з головних показників є співвідношення між економічною і соціальною природою, яка надає змогу оцінити наскільки даний кооператив відповідає своєму історичному призначенню. Якщо кооперативна організація недостатньо виконує покладені на неї соціальні функції, то вона втрачає унікальність і самобутність, перетворюється на звичайну підприємницьку та ринкову структуру. У той же час економічно слабка, фінансово нестійка організація навряд чи доб'ється успіху в реалізації соціальних завдань. З огляду на це, поєднання економічних і соціальних принципів в діяльності кооперативних організацій має бути оптимальним.

Як відомо, термін «кооперація» (*лат.* cooperatio) означає співпрацю, співробітництво. При цьому якщо на початкових етапах її розвитку це було просте об'єднання фізичних зусиль задля більш ефективної діяльності та досягнення результату, то на подальших етапах з'являються більш складні форми співпраці між суб'єктами ринкових відносин.

Більшість провідних вчених засновниками теорії кооперації вважають Р. Оуена та Ш. Фур'є. Роберт Оуен присвятив кооперації низку своїх творів, у яких «...кооперативи великою мірою були перейняті ідеалістичним духом, їх метою була спільницька громада» [4]. Водночас, «асоціації» (кооперативи) Р. Оуена ґрунтуються виключно на суспільній формі власності, приватну власність він заперечує, гроші і товарно-грошові відносини відкидає, оскільки вони «спотворюють обмін і розподіл». Згідно з думкою Ш. Фур'є, «асоціації» повинні бути побудовані на корпоративних засадах, на зразок акціонерного товариства, де зберігається приватна власність, прибутки на капітал, гроші і товарно-грошові відносини.

Наприкінці ХІХ ст. подальший розвиток теоретичних та практичних засад кооперації забезпечили появу 12 принципів кооперативу м. Рочдейл. В цей же час в Німеччині Ф. Райффайзен започатковує перші кредитні товариства. В основу кооперативної форми господарювання Ф. Райффайзенем було покладено ідею економічного самозахисту людей шляхом об'єднання в організації для самозабезпечення більш дешевими ресурсами [5].

Переважно більшість науковців, які займалися дослідженням теоретичних та історичних засад формування соціально-економічної природи споживчої кооперації, батьком української кооперації вважають

М. В. Левитського. Ще 1883 р. у нього з'явилася ідея про організацію селян у сільськогосподарські артілі. За М. Левитським, «кооперація є найбільш вдалим і кращим проявом людського генія в границях соціально-економічного будівництва». Він закликав дрібних селянських власників до колективного господарювання на основі добровільності. М. В. Левитський хотів з артілі створити нову господарську і соціальну організацію [4].

Підсумовуючи варто зазначити, що формування кооперативного руху відбувалося саме на соціальних засадах. Кооперативи розглядалися як засіб зміцнення свого положення в умовах тогочасного економічного устрою для дрібних виробників (фермерів, ремісників). Завдяки об'єднанню учасники кооперативу здобувають нові можливості, відсутні у кожного з них окремо; під керівництвом досвідчених у веденні справ фахівців об'єднана група осіб значно ефективніше може виконати певний обсяг робіт; товаровиробники здатні отримати вигідні ціни на свою продукцію. Визначальною рисою кооперативу були в більшій мірі соціальні, ніж економічні його цілі. Поряд з цим, кооператив на відміну від класичного підприємства не ставить своєю основною метою отримання прибутку. Згідно з М. Туган-Барановського «кооператив є таке господарське підприємство декількох добровільно об'єднаних осіб, яке має за мету не одержання найбільшого прибутку на вкладений капітал, а збільшення завдяки спільному веденню господарства, трудового доходу своїх членів або зменшення їхніх витрат на споживчі потреби» [4].

З огляду на це, на початку ХХ ст. в період активізації кооперативного руху в Європі поживається інтерес до цієї проблеми з боку провідних науковців. При цьому погляди різних учених щодо змісту поняття «кооперація» могли різнитися кардинально, аж до порівняння її із соціалістичним рухом.

Так, відомий вчений-кооператор С. В. Бородаєвський стверджував, що кооперація – це така форма співробітництва, яка «шляхом об'єднання окремих осіб стремить поліпшити умови існування населення та ступнево усунути негативні явища сучасно-економічного ладу». Найсильнішою рисою кооперації, на думку дослідника її історії, є принцип справедливості, що вносить кооперація в суспільно-економічні відносини [6].

Не можна не погодитися з Б. Мартос, який доходить висновку, що єдиною формою успішного, ефективного, прибуткового виробництва, котре за своєю суттю спрямоване не на визиск працюючих, а, навпаки, на плекання особистості, максимально можливе задоволення її матеріальних та духовних потреб, як і її правової захищеності, є кооперація. «Виступаючи проти визиску, кооперація підходить до людини не з боку морально-релігійних інтересів, а з боку господарської вигоди. Цим принципово відрізняється кооперація від соціалістичних та релігійних общин, але в цьому ж і сила кооперативного руху. Кооперація не шукає людей з виключною індивідуальністю, вона задовольняється людиною

такою, як вона є; вона не каже їй забувати свої власні інтереси, а навпаки, во ім'я цих інтересів, вона кличе до об'єднання, до організації спільного господарства, до спільної праці, організованої на громадських принципах. Кооперація сподівається досягти усунення визиску не шляхом морального переродження визискувачів, а шляхом об'єднання тих, хто терпить від визиску» [7].

Проте, незважаючи на значний дослідницький інтерес до кооперації, М. Туган-Барановський пише, що кооперація – це система, де «...панує не капітал, не річ, а людина, особистість. І для успіху кооперації потрібне панування в душі людини не жадання багатства, а відчуття суспільної солідарності, готовність жертвувати особистим інтересом заради інтересів суспільної групи».

В табл. 1. представлено визначення поняття «кооперація» та зміст, що вкладали в нього провідні вчені того часу.

Таким чином, дослідження теоретичних та історичних засад формування соціально-економічної природи споживчої кооперації на основі наукових доробок провідних вчених-кооператорів того часу, дозволило виділити основні концептуальні положення:

- Кооперація ґрунтується на співробітництві та взаємній допомозі між членами кооперативу;
- Кооперація як засіб протидії натиску капіталу;
- Кооперація як об'єднання заради загальної вигоди;
- Кооперація як економічна доцільність, засіб підвищення продуктивності та ефективності господарської діяльності;
- Кооперація як засіб підвищення добробуту людей та досягнення соціальних цілей.

При цьому більшість вчених дотримуються думки про те, що кооперація зовсім не є аналогом соціалізму. Вона ґрунтується, насамперед, на прагненні людини досягти певних економічних вигід та переваг завдяки співпраці та об'єднанні зусиль.

Тому, саме на початку ХХ ст. відбувається значний розвиток найбільш поширеного у світі виду кооперації – споживчої кооперації, завданням якої є задоволення потреб і прагнень людей як споживачів та захист їх економічних інтересів. Споживча кооперація має найбільш виражену соціальну складову, оскільки соціальний аспект діяльності організацій споживчої кооперації – задоволення потреб обслуговуваного населення товарами та послугами високої якості – є пріоритетним [10]. Головна мета діяльності споживчої кооперації на ринку товарів і послуг, її соціальна місія – задоволення матеріальних і інших потреб пайовиків – і соціальний аспект комерційної діяльності кооперативних організацій (задоволення потреб населення в товарах і послугах) співпадають. Соціальна складова споживчої кооперації не завжди була однаково затребувана на різних етапах історичного розвитку. З огляду на це, в даний час серед учених, що займаються дослідженням споживчої кооперації, точаться суперечки щодо співвідношення її соціальної та економічної складової.

Таблиця 1

Трактування змісту поняття «кооперація» вченими початку ХХ ст. [узагальнено автором на основі: 3, 4, 6–9]

Автор	Трактування змісту поняття «кооперація»
М. Туган-Барановський	Кооперація є однією із форм самозахисту трудящих класів від натиску капіталу. Кооператив захищає господарські інтереси економічно слабких суспільних груп через об'єднання в одне господарське ціле.
С. Бородаєвський	Кооперація - це така форма співробітництва, яка шляхом об'єднання окремих осіб здатна поліпшити умови існування населення та усунути негативні явища сучасного економічного ладу
Пажитнов К.	Кооперація – будь-який прояв співпраці і взаємодопомоги. Кооперація – результат процесу чи саме поєднання осіб і речей у господарську спілку, що має завданням протистояння капіталістичному ладу виробництва, тобто найманому виробництву товарів
Тотоміанц В.	Кооперація – це спільна дружна робота. Там, де двоє дружними зусиллями підняли важкий для кожного з них окремо камінь, відбулася кооперація
Железняков А.	Кооперацією можна вважати будь-яке об'єднання зусиль кількох осіб у напрямі до спільної господарської мети
Британська енциклопедія	Кооперація означає асоціацію певного числа осіб чи товариств для взаємної вигоди чи з метою придбання і розподілу предметів споживання або виробництва предметів чи надання кредитів працівникам
Гібнер М. П.	Кооперація – спільна робота, співпраця. Кооперація – система нових самостійних угруповань людей, організованих ними для організації спільної роботи в галузях виробництва й обміну цінностей при умові оплати прибутком не вкладеного у справу капіталу, а особистої роботи кожного учасника, надаючи капіталу лише справедливий процент, зумовлений грошовим ринком. Кооперація – це організація праці з підпорядкуванням їй капіталу
Гдишинський А.	Кооперація – засіб до встановлення усупільнення господарства країни
Прокопович С.	Кооперація є засобом підвищення продуктивності та дохідності праці своїх членів і самозахисту їх від експлуатації капіталу
Горбунов-Посадов І.	Кооперація – це будь-яке добровільне співробітництво для всіляких корисних суспільних цілей
Луцатті Л.	Кооперація – це засіб соціальної емансипації
Мартос Б.	Кооперація – спільна діяльність певної групи людей, що має завданням поліпшити їхній матеріальний і духовний добробут шляхом організації кооперативів
Чаянов О.	Кооперація як засіб підвищення ефективності дрібних господарств та забезпечення їх конкурентоспроможності поряд з великими виробниками

Так, ряд учених наголошують на неприбутковості організації споживчої кооперації. На їхню думку, споживчі товариства мають основні ознаки неприбуткової організації: вони не переслідують мети одержання прибутку й забезпечують потреби пайовиків за рахунок результатів, отриманих від проведення основної діяльності. Наприклад, А. О. Пантелеймоненко доводить, що «...неприбуткова природа кооперативу – це особливість економічної діяльності кооперативу, основною метою якої не є прагнення до отримання прибутку. Вона існує об'єктивно, незалежно від сприйняття її зовнішнім середовищем, у тому числі і державою» [8]. Вчений називає наступні ознаки споживчої кооперації, що вказують на її неприбутковість:

– мотивацією створення та участі в кооперативі для членів є отримання необхідних їм товарів чи послуг, а не прибутку на вкладені в діяльність кооперативу кошти;

– кооператив обслуговує переважно своїх членів, які одночасно є його рівноправними власниками та користувачами (клієнтами);

– кооператив прагне здійснювати обслуговування за собівартістю;

– мотивацією створення та участі в кооперативі для членів є отримання необхідних їм товарів чи

послуг, а не прибутку на вкладені в діяльність кооперативу кошти;

– кооператив обслуговує переважно своїх членів, які одночасно є його рівноправними власниками та користувачами (клієнтами);

– кооператив прагне здійснювати обслуговування за собівартістю;

– фінансовий результат (перевищення доходів над витратами) є не метою кооперативної діяльності, а наслідком неможливості точного попереднього розрахунку собівартості.

В. В. Зіновчук зазначає, що «лише кінцева мета організації, врешті, визначає, чи є ця організація орієнтованою на отримання прибутку, або вона має зовсім інші наміри...» [11]. А такою метою споживчого кооперативу є, як відомо, покращення соціального та економічного стану своїх членів. В. І. Семчик затверджує, що діяльність споживчих товариств є неприбутковою й не відноситься до підприємницької діяльності. У свою чергу протилежної точки зору дотримується С. Д. Гелей, який вважає, що споживчі товариства й кооперативи здійснюють прибуткову господарську діяльність [3]. Ф. Горбонос також спірається на економічну складову кооперації та стверджує, що «кооперація – це економічні взаємовідносини між партнерами, певним чином організовані для

досягнення мети при найменших питомих витратах ресурсів» [12].

В той же час, якщо проаналізувати більш детально міжнародний досвід споживчої кооперації, з'ясуємо, що ці твердження не вступають у протиріччя з ідеями кооперативного руху. Погоджуємося з думкою відомого вченого-кооператора В. В. Гончаренка, що «фактично споживчі кооперативні організації працюють не на власний прибуток, а на забезпечення прибуткової діяльності членів своєї організації» [3].

Відповідно до законодавства України споживча кооперація – це добровільне об'єднання громадян для спільного ведення господарської діяльності з метою поліпшення свого економічного та соціального стану. Тобто знову ж таки метою кооперації закон визначає не отримання прибутку, а покращення економічного та соціального стану учасників. Завданням організації споживчої кооперації є, насамперед, надання можливості її членам одержання послуг, придбання товарів, продукції за низькими цінами, а не одержання прибутку на вкладений капітал у грошовій формі. Фактично кооперативні організації працюють не на власний прибуток, а на забезпечення прибуткової діяльності членів своєї організації [13].

Виходячи із цього, не викликає сумніву неприбутковий характер діяльності споживчих товариств і спілок. Діяльність організації споживчої кооперації здійснюється на засадах взаємодопомоги, а не підприємництва. Кінцева мета їхньої діяльності – поліпшення економічного й соціального стану своїх членів. Але в той же час для досягнення цієї мети споживчі товариства й спілки повинні здійснювати комерційну діяльність та мати у своєму розпорядженні певні кошти. Законом визначається, що власність споживчих товариств утворюється з внесків їх членів, прибутків, одержуваних від реалізації товарів, продукції, послуг, цінних паперів та іншої діяльності, не забороненої чинним законодавством [13]. Отже, одним із джерел фінансування споживчих товариств є прибуток, який одержується ними в результаті проведення господарської діяльності. Споживчі товариства й спілки України відповідно до Закону можуть виступати засновниками підприємств для розв'язання господарських і соціальних завдань. Підприємства споживчої кооперації для забезпечення фінансування виробничої, торговельної діяльності повинні ставити своєю метою одержання прибутку. Тільки після забезпечення своєї економічної життєдіяльності, підприємства споживчої кооперації відраховують частину прибутку споживчим товариствам та спілкам, які направляють її на досягнення своїх статутних цілей і завдань [3]. Прибуток споживчого товариства відповідно до законодавства розподіляється за результатами господарської діяльності між членами споживчого товариства відповідно до їх пайового внеску [13].

Однак, ми схилиємося до твердження С. Г. Бабенка, що за своєю природою кооперація є соціально-економічним явищем. Відповідно і зміст кооперації має соціально-економічний характер: в її основі лежать економічна діяльність і соціальна ідея [2].

Поряд з цим, цікавим є визначення Є. Ходаківського, який вбачає в процесі кооперації ефект «синергії» та визначає її, як «...організаційно-економічну основу функціонування суспільства, оскільки завдяки кооперативним зв'язкам суспільство не є механічною сумою індивідів, а є відображенням цілісної органічної системи, що здатна ефективно розвиватися» [14].

Проблемам споживчої кооперації приділяє значну увагу Г. П. Скляр, який вважає споживчу кооперацію як інститут громадянського суспільства. На його думку «споживчу кооперацію необхідно визнати суспільною сферою свідомої спільної реалізації кооперативної ідеї, носії якої – споживачі – вступають у відносини створення, об'єднання і подальшого розвитку кооперативів (споживчих товариств) та їхніх спілок, які забезпечують задоволення певних потреб своїх членів» [1]. Крім того, вчений наголошує, що споживчу кооперацію слід розглядати як форму забезпечення соціально-економічної безпеки держави, що, поряд з участю у сфері продовольчої безпеки, сприяє захисту добробуту і культури місцевих спільнот, боротьбі з бідністю, відтворенню відносин сільського розвитку.

#### 5. Апробація результатів дослідження

Соціально-економічну природу кооперації затверджують міжнародні кооперативні принципи, прийняті XXXI Конгресом МКА у 1995 році і закріплені в його Статуті [15]: добровільне та відкрите членство; демократичний членський контроль; економічна участь членів; самостійність і незалежність; виховання, навчання, інформування; співробітництво між кооперативами; турбота про громаду.

Кооперативні принципи, сформульовані МКА, є результатом еволюції кооперативних ідей від роchedельських піонерів до сьогodнішніх економічних реалій, вимог суспільства та ринку.

На нашу думку, визначення споживчої кооперації повинно одночасно відображати її економічне і соціальне значення як у вузькому сенсі (щодо її членів), так і в широкому сенсі (щодо суспільства в цілому). На думку автора, споживча кооперація – це соціально-економічна система, що функціонує на засадах співпраці та співробітництва, добровільності та свободи, забезпечує реалізацію соціально-економічних інтересів учасників та сприяє підвищенню добробуту та соціального розвитку суспільства.

#### 6. Висновки

Аналіз наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених при дослідженні сутності споживчої кооперації, еволюції її соціально-економічної природи надав можливість виділити наступні її особливості:

Метою споживчої кооперації є покращення соціально-економічного стану її членів;

Споживча кооперація ґрунтується на економічній співпраці, проте комерційна діяльність виступає інструментом для досягнення соціальних цілей;

Організації споживчої кооперації є одночасно громадськими організаціями та господарськими підприємствами;

Організації споживчої кооперації є автономними і незалежними, їх діяльність ґрунтується на свободі та добровільності членства;

Споживча кооперація базується на кооперативних цінностях, що надають мотивам діяльності кооператорів гуманний толерантний характер;

Споживча кооперація має неприбуткову природу, однак підприємства та організації, що входять до системи споживчої кооперації можуть отримувати в результаті своєї господарської діяльності прибуток, що слугує джерелом для їх подальшого розвитку.

#### Література

1. Скляр, Г. П. Економічні умови і протиріччя розвитку споживчої кооперації в перехідній економіці [Текст]: монографія / Г. П. Скляр. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – 279 с.
2. Бабенко, С. Г. Трансформація кооперативних систем у перехідній економіці [Текст]: монографія / С. Г. Бабенко. – К.: Наукова думка, 2003. – 332 с.
3. Окландер, М. А. Стратегії розвитку підприємств споживчої кооперації України [Текст]: монографія / М. А. Окландер, О. П. Чукурна, В. В. Гончаренко. – Одеса: Екологія, 2007. – 324 с.
4. Туган-Барановский, М. И. Социальные основы кооперации [Текст] / М. И. Туган-Барановский. – М.: Экономика, 1989. – 496 с.
5. Гончаренко, В. В. Кредитні спілки як фінансові кооперативи: міжнародний досвід та українська практика [Текст] / В. В. Гончаренко. – К.: «Наукова думка», 1997. – 240 с.
6. Бородаєвський, С. В. Історія кооперації [Текст] / С. В. Бородаєвський. – Прага: Український громадський видавничий фонд, 1925. – 446 с.
7. Андрос, Є. Ідеї для ХХІ століття: великий кооператор Борис Мартос і сьогодні [Електронний ресурс] / Є. Андрос. – Україна Incognita. – Режим доступу: <http://incognita.day.kiev.ua>
8. Пантелеймоненко, А. О. Аграрна кооперація України: теорія і практика [Текст]: монографія / А. О. Пантелеймоненко. – Полтава: РВВ ПУСКУ, 2008. – 347 с.
9. Чайанов, А. В. Краткий курс кооперации [Електронний ресурс] / А. В. Чайанов. – Режим доступу: <http://sinsam.kirsoft.com.ru>
10. Пантелеймоненко, А. Відродження та розвиток аграрної кооперації в сучасній Україні [Текст] / А. Пантелеймоненко // Вісті. «ДВ-вкладка». – 2008. – № 29–31.
11. Зіновчук, В. В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу [Текст] / В. В. Зіновчук; 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: Логос, 2001. – 380 с.

12. Горбонос, Ф. В. Кооперація як форма прояву відносин [Текст] / Ф. В. Горбонос // Економіка АПК. – 2004. – № 9. – С. 26–32.

13. Про споживчу кооперацію. Закон України: від 31 берез. 2005 р. № 2265-ХІІ, станом на 15 груд. 2012 р. [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>

14. Ходаківський, Є. І. Авторитаризм, синергетика руйнувань і позитивних змін. Науково-популярне видання [Текст] / Є. І. Ходаківський, І. Г. Грабар, Ю. С. Цал-Цалко. – Житомир, 2007. – 206 с.

15. Офіційний сайт Міжнародного кооперативного альянсу [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.ica.coop>

#### References

1. Skljjar, G. P. (2008). Ekonomichni umovy i protyrichchja rozvytku spozhyvchoi' kooperacii' v perehidnij ekonomici. Poltava: RVV PUSKU, 279.
2. Babenko, S. G. (2003). Transformacija kooperatyvnyh system u perehidnij ekonomici. Kyiv: Naukova dumka, 332.
3. Oklander, M. A., Chukurna, O. P., Goncharenko, V. V. (2007). Strategii' rozvytku pidpryjemstv spozhyvchoi' kooperacii' Ukrai'ny. Odesa: Ekologija, 324.
4. Tugan-Baranovskij, M. I. (1989). Social'nye osnovy kooperacii. Moscow: Jekonomika, 496.
5. Goncharenko, V. V. (1997). Kredytni spilky jak finansovi kooperatyvy: mizhnarodnyj dosvid ta ukrai'ns'ka praktyka. Kyiv: «Naukova dumka», 240.
6. Borodajevs'kyj, S. V. (1925). Istorija kooperacii'. Praha: Ukrai'ns'kyj gromads'kyj vydavnychij fond, 446.
7. Andros, Je. Idei' dlja HHI stolittja: velykyj kooperator Borys Martos i s'ogodennja. Ukrai'na Incognita. Available at: <http://incognita.day.kiev.ua>
8. Pantelejmonenko, A. O. (2008). Agrarna kooperacija Ukrai'ny: teorija i praktyka. Poltava: RVV PUSKU, 347.
9. Chajanov, A. V. Kratkij kurs kooperacyu. Available at: <http://sinsam.kirsoft.com.ru>
10. Pantelejmonenko, A. (2008). Vidrodzhennja ta rozvytok agrarnoi' kooperacii' v suchasnij Ukrai'ni. Visti. «DV-vkladka», 29–31.
11. Zinovchuk, V. V. (2001). Organizacijni osnovy sil's'kogospodars'kogo kooperatyvu. Kyiv: Logos, 380.
12. Gorbonos, F. V. (2004). Kooperacija jak forma projavu vidnosyn. Ekonomika APK., 9, 26–32.
13. Pro spozhyvchu kooperaciju (2005). Zakon Ukrai'ny : vid 31 berez. 2005 r. № 2265-XII, stanom na 15 grud. 2012 r. Available at: <http://zakon1.rada.gov.ua>
14. Hodakivs'kyj, Je. I., Grabar, I. G., Cal-Calko, Ju. S. (2007). Avtorytaryzm, synergetyka rujnuvan' i pozytyvnyh zmin. Naukovo-populjarne vydannja. Zhytomyr, 206.
15. Oficijnyj sajt Mizhnarodnogo kooperatyvnogo al'jansu. Available at: <http://www.ica.coop>

*Рекомендовано до публікації д-р екон. наук Шимановська-Діаніч Л. М.  
Дата надходження рукопису 17.08.2015*

**Мілька Алла Іванівна**, асистент, кафедра бухгалтерського обліку і аудиту, ВНЗ Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі», вул. Ковалю, 3, м. Полтава, Україна, 36014  
E-mail: [milka\\_ai@mail.ru](mailto:milka_ai@mail.ru)